

Бойко В. П.,
кандидат юридичних наук,
здобувач наукового ступеня доктора юридичних наук
Науково-дослідного інституту публічного права
<http://orcid.org/0000-0002-3505-4530>

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВОСУДДЯ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УКРАЇНІ

PUBLIC ADMINISTRATION OF INTERACTION OF JUSTICE WITH THE PUBLIC IN UKRAINE

В статті розкрито засади публічного адміністрування взаємодії правосуддя з громадськістю в Україні. Доведено, що утвердження справедливого судочинства в державі перехідного періоду, якою є Україна на сучасному етапі її розвитку, можливе виключно при позитивному впливі громадянського суспільства. Зроблено висновок, що справедливе правосуддя та громадянське суспільство об'єктивно приречені на співпрацю. Існує три основних напрямки взаємодії громадянського суспільства: 1) твердження вистачає позитивних фактів діяльності суддів України; 2) критичне висвітлення прийнятих суддями несправедливих рішень порушення присяги судді, етичних правил поведінки у побуті; 3) захист суддів які потерпають в процесі своєї професійної діяльності за прийняття справедливих, однак таких що не задовільняють можновладців від правлячої виконавчої та (або) законодавчої влади. З'ясовано, що умовах сьогодення в цілому ефективною є взаємодія правосуддя і суб'єктів громадянського суспільства коли виникає необхідність виставлення позитивних вчинків (рішень) суддів. Підкреслено, що снують тенденції занадто емоційної реакції суб'єктів громадянського суспільства на неоднозначні рішення та вчинки суддів зразу після їх скоєння, одночасно не приділяється медіа вагома увага рішенням, які вступили закону силу основою яких були висвітлені в минулому «гарячі» факти. Зроблено висновок, що є незадовільною діяльність громадянського суспільства щодо добросесних суддів які страждали за справедливих рішень що йшли врозріз з бажанням можновладців від правлячої виконавчої або (та) законодавчої влади. В цілому зроблено висновок, що для покращення взаємодії суддів із громадськістю в Україні потрібно здійснити певні правові та організаційно-правові заходи: налагодити комунікаційний зв'язок між суддями та громадськістю через новітні інформаційні технології. Підвищувати рівень прозорості й відкритості діяльності правосуддя, правової культури, правової свідомості громадськості.

Ключові слова: *верховенства права, відкритість, громадянське суспільство, захист, правосуддя, суд, суддя.*

The article reveals the principles of public administration of interaction between justice and the public in Ukraine. It has been proven that the establishment of a fair judicial system in a state of transition, Ukraine is a bright one at the current stage of its development, is possible only with the positive influence of civil society. It was concluded that fair justice and civil society are objectively doomed to cooperation. There are three main directions of civil society interaction: 1) assertion of positive facts about the activities of Ukrainian judges; 2) critical coverage of unfair decisions made by judges, violation of the judge's oath, ethical rules of conduct in everyday life; 3) protection of judges who suffer in the process of their professional activity for accepting fair, but such that will not satisfy the powers that be from the ruling executive and (or) legislative power. It has been found that in today's conditions, the interaction of justice and subjects of civil society is generally effective when there is a need to display positive actions (decisions) of judges. It is emphasized that there are tendencies of overly emotional reaction of civil society subjects to ambiguous decisions and actions of judges immediately after their execution, at the same time, the media does not pay significant attention to decisions that have entered into force based on which "hot" facts were highlighted in the past. It was concluded that there is an unsatisfactory activity of civil society in relation to honest judges who suffered for fair decisions that went against the wishes of those in power from the ruling executive or (and) legislative power. In general, it was concluded that to improve the interaction of judges with the public in Ukraine, it is necessary to implement certain legal and organizational and legal measures: to establish a communication link between judges and the public through the latest information technologies. To increase the level of transparency and openness of justice, legal culture, legal awareness of the public.

Key words: *civil society, court, judge, justice, openness, protection, rule of law.*

Актуальність теми. Повноцінна правова держава не може функціонувати тим більше утвердитися без розвинутого громадянського суспільства. Невід'ємним головним елементом

правової держави є ефективна та справедлива судова гілка влади. Іншими словами справедливе судочинство утверджується в державі перехідного періоду, якою є Україна на сучас-

ному етапі її розвитку, виключно при позитивному впливі громадянського суспільства.

Адже роль громадських об'єднань дуже важлива, разом з тим індикатором позитивного впливу громадянського суспільства на правосуддя є значна їх кількість, а насамперед дієвість їхньої роботи, рівень демократичності та плюралізму в державі, зокрема відсутність утисків прав і свобод громадян, здатність і готовність відстоювати власну громадянську позицію та багато інших факторів, без яких говорити про громадянське суспільство взагалі неможливо. Для розвитку демократії та становлення громадянського суспільства має важливе значення налагодження конструктивних взаємовідносин судової влади з об'єднаннями громадян, зусилля яких спрямовані на відстоювання громадянських прав і свобод, правозахисними організаціями, професійними об'єднаннями юристів тощо [1]. В цьому найбільш рельєфно аналізована проблема проявляється у взаємодії суб'єктів громадянського суспільства з правосуддям.

Зв'язок теми із сучасними дослідженнями.

До наукової проблеми публічного адміністрування взаємодії правосуддя з громадськістю в Україні звертали свою увагу вітчизняні вчені-адміністративісти, серед них: В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Бачеріков, В. Бевзенко, Д. Вон, П. Вовк, В. Галуцько, Л. Глущенко, О. Дубенко, А. Іванишук, В. Земляной, В. Кравчук, О. Кузьменко, О. Міщенко, Ю. Мухін, Н. Петрова, С. Потапенко, А. Руденко, Я. Рябченко, І. Солдатенко, С. Стеценко, О. Умнова, Е. Швед, Н. Шевцова, Д. Філіпенко, О. Яцун та ін. Проте, до аналізованих нами наукових викликів безпосередньо вони не звертались. В своїх наукових працях вони аналізували більш загальні, спеціальні чи суміжні проблеми.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі філософії права, теорії адміністративного права і процесу, норм діючого законодавства виявити та узуальними виклики у сфері публічного адміністрування взаємодії правосуддя з громадськістю в Україні.

Викладення основних положень. Становлення взаємного зв'язку правосуддя з громадськістю є необхідною умовою утвердження в Україні справедливого та ефективного судочинства. Так як політичним елітам, які приходять до влади в Україні не хватало і не хватає

політичної мудрості це зробити самостійно. Навпаки, кожна з них намагалась намагаються поставити суддів собі на службу. Ніколи їм це вдавалось у повному обсязі, Однак чим більші були у них в цьому успіху тим більші переслідування (інколи й справедливі) після втрати влади [2; 3; 4; 5; 6]. Відповідно законне притягнення до кримінальної відповідальності можновладців від влади, судовий захист їх у відставці, та взагалі, та саме основне відновлення порушених прав громадян порушених суб'єктами владних повноважень, справедливе вирішення судових суперечок в нашому суспільстві можливе виключно при взаємодії суддів та громадянського суспільства.

В доктринальній юридичній літературі існують певні тенденції до розуміння предмету нашого дослідження. Так, П. Каблак розглядає проблеми вироблення взаємодії судової влади та громадськості, вважаючи наступне: по-перше, для налагодження взаємодії громадськості та судової влади необхідно забезпечити транспарентність останньої, її відкритість, гласність, прозорість, доступність інформації про функціонування установ судової влади для суспільства. По-друге, можна виокремити два різновиди інформації у сфері правосуддя: інформація про діяльність суду (висвітлення судових справ до, після та під час судового розгляду, не порушуючи при цьому презумпцію невинуватості); інформація про суд як державний орган (розташування, графік роботи, правила пропуску до суду та перебування в ньому; справи, що призначені до розгляду; загальні відомості про суд; зразки документів; порядок сплати судових зборів та державного мита, реквізити та розміри платежів тощо). Доступність, повнота, ясність, об'єктивність інформації обох цих різновидів на даний момент ще не в повній мірі є достатніми, є певні проблеми у сфері їх забезпечення. Щодо поширення інформації першого виду, наріжним каменем є відсутність досвіду співпраці суддів і журналістів, недостатня кваліфікованість останніх. Щодо забезпечення відкритості та доступності інформації другого виду, то завдяки вжитим вже заходам, аналізуючи результати опитування відвідувачів суду, маємо підстави говорити про позитивну динаміку у цій сфері. По-третє, якщо отримання інформації будь-якого роду

є загалом одностороннім зв'язком, то комунікаційний зв'язок можливо забезпечити шляхом громадського контролю судової влади та використання методу опитування за допомогою карток громадського звітування. Подібне анкетування, як показує практика, сприяє виявленню вад та недоліків в роботі суду, дозволяє оцінити якість його функціонування, розробити рекомендації щодо його покращання [1]. Стосовно взаємодію з громадськістю, яка в певному аспекті в юридичній літературі отримала назву – моніторингово-контролюючу позиція, то її найбільш цікавлять питання публічного адміністрування якістю обслуговування в загальних судах. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є набуття судовими органами громадської довіри до судів та їх авторитетності, розбудови взаємин між судами, громадськістю та засобами масової інформації [7].

На наш погляд такий вузький підхід не є достатнім. Наділення громадськістю широких функцій щодо здійснення громадського контролю та моніторингу за діяльністю судів є способом набуття довіри громадськості до правосуддя. При цьому такі публічні функції громадськості мають реалізовуватися, хоча й у широкому діапазоні, однак без будь яких ознак втручання у здійснення правосуддя.

Сьогодні як форма, так і зміст взаємодії органів судової влади і ЗМІ мають низку проблем. Так, незважаючи на ряд розроблених заходів щодо забезпечення інформаційної відкритості правосуддя й беззаперечні результати, існують деякі проблеми, що ускладнюють ефективну взаємодію судів зі медіа, та вимагають якнайшвидшого рішення, пошуку нових підходів, детального аналізу існуючого стану речей і безперервної роботи в цьому напрямі. Мова йде, з одного боку, про відсутність чітко регламентованого чинним законодавством порядку взаємодії органів судової влади і ЗМІ, що стає причиною виникнення конфліктних ситуацій при визначенні в кожному конкретному випадку можливості ознайомлення із винесеними рішеннями, проведення фото- і відеозйомки, отримання коментарів від судді щодо справи, яку він розглядав, відсутність будь-яких знань і уявлень про роботу журналіста як у судів, так і у самих прес-секретарів, з іншого – про некомпетентність журналістів в елементарних правових питаннях [8].

Тут необхідно навести приклади виваженої редакції громадянського суспільства на судові рішення. Широкого позитивного резонансу у суспільстві набуло рішення судді Малиновський районний суд Одеси О. Гарського, який виніс вирок у справі двох молодим чоловікам, які намагались вкрати автомагнітоли. У вирокі зазначено, що вони отримали по три роки позбавлення волі без відбування покарання, а також мають прочитати низку творів із шкільної програми 5-го класу, а саме твори Марка Твена, Джека Лондона та Тараса Шевченка [9]. Наступний приклад, це висвітлення в медіа, хоча і не таке бурхливе, про підтвердження Верховним судом присуду колишнім суддям Голосівського райсуду Києва, яких засудили до 7,5 та 7 років позбавлення волі відповідно [10]. На жаль, ми не змогли знайти випадки громадського захисту суддів в Україні. Хоча експерти доводять що більшість суддів є добросовісними а деякі з них потерпають за свої рішення всупереч тиску можновладців. Наприклад, на наш погляд, не належно громадянське суспільство зреагувало на відсторонення від посади суддю Печерського райсуду Києва Л. Цокол. Яка розглядала резонансні справи щодо українських політиків і медійних персон не завжди виносила очікувані для влади чи популярні рішення [11].

Виходячи з такого емпіричного матеріалу у сфері судової журналістики виділяють дві основних групи проблем. З одного боку, судді не мають чітких уявлень про демократичні стандарти взаємодії із ЗМІ та навичок поведінки в таких ситуаціях, не завжди відкриті для спілкування або не мають бажання роз'яснювати свої думки представникам медіа. З іншого – журналісти не завжди обізнані зі специфічними правилами висвітлення судової проблематики, не мають достатньої кваліфікації та знань [12]. Не сприяють створенню ефективної системи взаємодії ЗМІ та судів взаємна недовіра та, подекуди, нетерпимість (мовиться про одвічний конфлікт між завданням журналіста отримувати інформацію, висвітлювати суспільно важливі події і завданням судді захищати суддівську незалежність, право на особисте життя та його таємницю, право сторін на справедливий та об'єктивний розгляд їхнього спору) [1].

Також нині не усі представники мас-медіа, які опубліковують статті, присвячені проблемам

здійснення правосуддя, володіють необхідною кваліфікацією, професійною культурою і коректністю, що призводить до поширення недостовірної та необ'єктивної інформації про діяльність органів судової влади та негативно впливає на розвиток України як відкритої держави. Ці проблеми потребують ретельного аналізу і прийняття рішень, спрямованих на вдосконалення спільної діяльності ЗМІ та органів судової влади. З метою оптимізації взаємодії судів з медіа необхідно розробити систему заходів, зокрема: розробка регламенту поведінки суддів та представників мас-медіа; проведення систематичних навчальних і консультаційних семінарів, з журналістами і суддями, бажано спільних; розробка методичних рекомендацій щодо реалізації доступу до інформації про діяльність судів для суддів, прес-секретарів судів, журналістів; регулярне навчання прес-секретарів та співробітників служби суду зі зв'язків із громадськістю та зі медіа тощо [14].

Все це повинно стати поштовхом для більш глибокої співпраці з мас-медіа, для проведення заходів, які б допомагали сторонам зрозуміти одне одного. Важливим є піднятися до більш вищого рівня спілкування, налагодити діалог, віднайти баланс між конфліктними свободами та інтересами, щоб і суддя був захищеним від тиску громадської думки, нав'язної висновками ЗМІ, і суспільство мало вільний доступ до зали судових засідань через кваліфікованих журналістів, з тим аби забезпечити ефективну систему судової влади. Налагодження конструктивних взаємовідносин між ЗМІ та судами – спільна справа обох сторін [1].

Висновки. Все вищенаведене дає можливість сформулювати наступні узагальнення щодо публічного адміністрування взаємодії правосуддя з громадськістю в Україні:

– утвердження справедливого судочинства в державі перехідного періоду, якою є Україна на сучасному етапі її розвитку, можливе виключно при позитивному впливі громадянського суспільства;

– справедливе правосуддя та громадянське суспільство об'єктивно приречені на співпрацю;

– існує три основних напрямки взаємодії громадянського суспільства: 1) твердження вистачає позитивних фактів діяльності суддів України; 2) критичне висвітлення прийнятих суддями несправедливих рішень порушення присяги судді, етичних правил поведінки у побуті; 3) захист суддів які потерпають в процесі своєї професійної діяльності за прийняття справедливих, однак таких що не задовільняють можновладців від правлячої виконавчої та (або) законодавчої влади;

– доведено, що умовах сьогодення в цілому ефективною є взаємодія правосуддя і суб'єктів громадянського суспільства коли виникає необхідність виставлення позитивних вчинків (рішень) суддів;

– існують тенденції занадто емоційної реакції суб'єктів громадянського суспільства на неоднозначні рішення та вчинки суддів зразу після їх скоєння, одночасно не приділяється медіа вагома увага рішенням, які вступили закону силу основою яких були висвітлені в минулому «гарячі» факти;

– зроблено висновок, що є незадовільною діяльність громадянського суспільства щодо добросовісних суддів які страждали за справедливих рішень що йшли врозріз з бажанням можновладців від правлячої виконавчої або (та) законодавчої влади;

Отже, для покращення взаємодії суддів із громадськістю в Україні потрібно здійснити такі правові та організаційно-правові заходи: налагодити комунікаційний зв'язок між суддями та громадськістю через новітні інформаційні технології; постійно підвищувати рівень прозорості й відкритості діяльності правосуддя; підвищувати рівень правової культури, правової свідомості громадськості, особливо журналістів, активістів; підвищувати імідж судової влади в суспільстві; удосконалити механізм протидії дифамації суддів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Каблак П. І. Деякі міркування щодо визначення поняття "громадськість" у контексті налагодження взаємовідносин із судовою владою. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2014. № 12. С. 186–189.
2. Проти Кучми порушено кримінальну справу. Радіо свободи. 2011. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2346025.html>
3. Тимошенко засудили до 7 років ув'язнення. Радіо Свободи. 2011. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24356020.html>

4. Януковича засудили до 13 років ув'язнення. BBC. 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24356020.html>
5. Усі кримінальні справи Порошенка. Розповідаємо коротко. BBC. URL: 2020. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-53077508>
6. Данішевська В. Не може бути перемоги президента і провалу судової системи. 2020. URL: https://lb.ua/pravo/2020/03/23/453308_golova_verhovnogo_sudu_ne_mozhe_buti.htm
7. Вільгушинський М. Взаємодія з державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськістю як вид діяльності судів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. Вип. 91. С. 16–19.
8. Зв'язки із громадськістю в судах : навчально-практичний посібник для суддів і працівників апарату судів/ автор. колектив : Вон Д., Петрова Н., Філіпенко Д., Мухін Ю., Солдатенко І., Земляной В. Київ : ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2015. 232 с.
9. Одеський суддя присудив двом злодіям читання шкільної літератури за 5 клас. 2021. <https://zaxid.net/news/>
10. Верховний суд залишив без змін вирок колишніх суддів Голосіївського районного суду Києва. 2023. URL: https://tvomisto.tv/news/verhovnyy_sud_pidtverdyy_vyrok_kolyshnim_kyivskym_suddyam_150490.html
11. Репляничук Д. Хто така суддя Цокол і чому її хочуть звільнити. 2018. URL: <https://hromadske.ua/posts/hto-taka-suddya-cokol-i-chomu-yiyi-hochut-zvilniti>
12. Буроменський М. Основи судової журналістики: посібник для журналістів. Київ, 2009. 72 с.
13. Голобутовський Р. З. Взаємодія судової влади з громадськістю: теоретико-прикладний аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 43–49.